

USTALENIE KWOTY STOSOWNEGO WYNAGRODZENIA ZA NARUSZENIE AUTORSKICH PRAW MAJĄTKOWYCH

Łukasz Maryniak

Wolters Kluwer

Polecamy w serii:

Naukowe i krytyczne wydania tekstów jako przedmiot
prawa autorskiego i praw pokrewnych
Bohdan Widla

Ograniczenie ochrony patentowej a naruszenie patentu
Justyna Ożegalska-Trybalska

Pośrednicy internetowi w prawie Unii Europejskiej.
Rola i obowiązki wobec treści użytkowników
Magdalena Piech

Autorskie prawa osobiste w obrocie prawnym
Michał Wyrwiński

Swoboda wypowiedzi artystycznej.
Standardy międzynarodowe i krajowe
Marcin Górski

Naruszenie prawa do znaku towarowego renomowanego.
Studium prawnoporównawcze
Joanna Sitko

Zarząd wspólnym prawem autorskim
Michał Markiewicz

Korzystanie z chronionego wynalazku
w celu rejestracji produktu leczniczego
Agnieszka Sztoldman

Treść i charakter prawny umowy o prace badawczo-rozwojowe
Marek Salamonowicz

Utwór architektoniczny jako przedmiot prawa autorskiego
Jakub Chwalba

Prawo wobec kultury i sztuki
redakcja naukowa
Jacek Sobczak, Katarzyna Chałubińska-Jentkiewicz, Ksenia Kakareko

Reforma ochrony danych osobowych. Współpraca administracyjna
w świetle ogólnego rozporządzenia o ochronie danych osobowych
Maciej Kawecki

Charakter prawny mapy cyfrowej
Marlena Jankowska

USTALENIE KWOTY STOSOWNEGO WYNAGRODZENIA ZA NARUSZENIE AUTORSKICH PRAW MAJĄTKOWYCH

Łukasz Maryniak

Wolters Kluwer

WARSZAWA 2020

SERIA **MONOGRAFIE**

Publikacja współfinansowana przez Uniwersytet Śląski w Katowicach

UNIwersytet ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Stan prawny na 1 kwietnia 2020 r.

Redakcja serii

Janusz Barta

Ryszard Markiewicz

Andrzej Matlak

Alicja Pollesch

Recenzenci

Prof. dr hab. Ewa Nowińska

Prof. dr hab. Piotr Ślęzak

Wydawca

Monika Pawłowska

Redaktor prowadzący

Tomasz Pietrzak

Opracowanie redakcyjne

Michał Dymiński

Projekt okładek serii

Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2020

ISBN 978-83-8187-711-4

ISSN 1897-4392

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wykaz skrótów	9
Wstęp.....	11
Rozdział I	
Zagadnienia wstępne.....	15
1. Uwagi dotyczące zakresu i sposobu przeprowadzenia badań.....	15
1.1. Uwagi terminologiczne.....	15
1.2. Metodologia, przedmiot i cel badań	16
1.3. Stan prawny	18
1.4. Struktura monografii.....	19
2. Charakterystyka prawa autorskiego i ochrony prawnoautorskiej.....	20
Rozdział II	
Charakter prawny roszczenia o zapłatę (wielokrotności) stosownego wynagrodzenia.....	26
1. Roszczenie o zapłatę odszkodowania ryczałtowego	27
1.1. Istota odszkodowania ryczałtowego	27
1.2. Przykłady odszkodowania ryczałtowego w innych przepisach prawa polskiego.....	29
1.3. Odszkodowanie ryczałtowe w dyrektywie 2004/48/WE.....	37
1.4. Związek przyczynowy.....	41
2. Roszczenie o zapłatę (wielokrotności) stosownego wynagrodzenia a odpowiedzialność deliktowa	50
2.1. Relacje przepisów prawa autorskiego względem przepisów Kodeksu cywilnego	52

2.2. Przesłanki odpowiedzialności	57
2.2.1. Naruszenie autorskich praw majątkowych (bezprawność)	57
2.2.2. Szkoda	59
2.2.3. Adekwatny związek przyczynowy	60
2.2.4. Wina	62
3. Legitymacja czynna i bierna	64
3.1. Legitymacja czynna	64
3.2. Legitymacja bierna	65
4. Przedawnienie roszczeń	70

Rozdział III

Wielokrotność stosownego wynagrodzenia	72
1. Geneza i charakterystyka roszczenia o zapłatę wielokrotności stosownego wynagrodzenia	73
2. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 23.06.2015 r.	88
3. Skutki wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 23.06.2015 r. oraz wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 5.11.2019 r.	106
4. Wielokrotność stosownego wynagrodzenia a dyrektywa 2004/48/WE	127

Rozdział IV

Pojęcie „stosownego wynagrodzenia”	141
1. Rynkowy charakter wynagrodzenia	141
2. „Rynkowość” a „stosowność” wynagrodzenia	150
3. Legalne podstawy metody mieszanej (obiektywno-subiektywnej)	156
4. Zakres stosownego wynagrodzenia	163

Rozdział V

Ustalenie kwoty stosownego wynagrodzenia	165
1. Ustalenie kwoty stosownego wynagrodzenia w oparciu o reguły metody mieszanej (obiektywno-subiektywnej)	165
1.1. Kryteria obiektywne. Ustalenie rynkowej wysokości wynagrodzenia	168
1.1.1. Zasady ogólne	168
1.1.2. Tabele organizacji zbiorowego zarządzania	180
1.1.3. Dowód z opinii biegłego	184

1.2. Kryteria indywidualne (lub subiektywne).	
Okoliczności leżące po stronie uprawnionego	187
1.2.1. Bezwzględny brak zgody na korzystanie z utworu.....	194
1.3. Kryteria indywidualne (lub subiektywne).	
Okoliczności leżące po stronie naruszcyciela.....	196
1.3.1. Korzyści wynikające z korzystania z utworu.....	196
1.3.2. Motywy dokonania naruszenia i stopień zawinienia	206
1.3.3. Inne okoliczności leżące po stronie naruszcyciela.....	209
2. Rola art. 322 k.p.c.	217
3. Ciężar dowodu	222
3.1. Uwagi ogólne.....	222
3.2. Ciężar dowodu a art. 322 k.p.c.....	225
4. Chwila ustalenia wysokości stosownego wynagrodzenia.....	230
5. Podsumowanie.....	232

Rozdział VI

Postulaty <i>de lege ferenda</i>	241
1. Pojęcie „stosownego wynagrodzenia”	242
2. Wielokrotność „stosownego wynagrodzenia”	244
3. Alternatywa dla roszczenia o wydanie uzyskanych korzyści	247
4. Kwestia winy po stronie naruszcyciela oraz inne okoliczności	248
5. Ograniczenie możliwości żądania zapłaty odszkodowania ryczałtowego.....	249
6. Brak zawinienia a odpowiedzialność odszkodowawcza.....	250
7. Chwila ustalenia wysokości odszkodowania ryczałtowego.....	252
8. Proponowane brzmienie art. 79 ust. 1 pr. aut.	253

Zakończenie	255
--------------------------	-----

Bibliografia	259
---------------------------	-----

Wykaz skrótów

dyrektywa 2004/48/WE	– dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2004/48/WE z 29.04.2004 r. w sprawie egzekwowania praw własności intelektualnej (Dz.Urz. UE L 157, s. 45)
dyrektywa 2011/7/UE	– dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2011/7/UE z 16.02.2011 r. w sprawie zwalczania opóźnień w płatnościach w transakcjach handlowych (Dz.Urz. UE L 48, s. 1)
EPS	– „Europejski Przegląd Sądowy”
k.c.	– ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2019 r. poz. 1145 ze zm.)
k.p.c.	– ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2019 r. poz. 1460 ze zm.)
KPP	– „Kwartalnik Prawa Prywatnego”
k.s.h.	– ustawa z 15.09.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2019 r. poz. 505 ze zm.)
MoP	– „Monitor Prawniczy”
OSP	– „Orzecznictwo Sądów Polskich”
OZZ	– organizacje zbiorowego zarządzania prawami autorskimi lub prawami pokrewnymi w rozumieniu ustawy z 15.06.2018 r. o zbiorowym zarządzaniu prawami autorskimi i prawami pokrewnymi (Dz.U. z 2018 r. poz. 1293)
PiP	– „Państwo i Prawo”
PPH	– „Przegląd Prawa Handlowego”

pr. aut.	– ustawa z 4.02.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. z 2019 r. poz. 1231 ze zm.)
PUG	– „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego”
RIO	– regionalna izba obrachunkowa
RPEiS	– „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”
SN	– Sąd Najwyższy
TK	– Trybunał Konstytucyjny
u.o.b.d.	– ustawa z 27.01.2001 r. o ochronie baz danych (Dz.U. z 2019 r. poz. 2134)
u.p.n.o.t.	– ustawa z 8.03.2013 r. o przeciwdziałaniu nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych (Dz.U. z 2019 r. poz. 118 ze zm.)
TSUE	– Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej
u.z.z.p.a.	– ustawa z 15.06.2018 r. o zbiorowym zarządzaniu prawami autorskimi i prawami pokrewnymi (Dz.U. z 2018 r. poz. 1293)
ZNUJ	– „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”

Wstęp

Nie ulega wątpliwości, że dążenie do należytej ochrony autorskich praw majątkowych, zapewniającej w szczególności godziwą rekompensatę dla twórców za niezgodne z prawem korzystanie z ich utworów, jest działaniem słusznym i pożądanym. Twierdzenie to jest aktualne zwłaszcza dzisiaj, w dobie powszechnego dostępu do Internetu, w którym możliwość pozyskiwania szeroko rozumianych dóbr kultury, stanowiących w dużej części przedmiot prawa autorskiego, jest niemal nieograniczona. Według raportu przygotowanego w 2017 r. przez Deloitte polska gospodarka rocznie traci łącznie ponad 3 mld zł tylko na skutek piractwa internetowego¹.

Z drugiej strony nie można bezrefleksyjnie urzeczywistniać wszelkich postulatów podmiotów autorskouprawnionych dotyczących zaostrzenia ochrony prawnoautorskiej. Podmioty te realizują wszak przede wszystkim własny interes, chcąc zapewnić sobie jak największy zysk z tytułu korzystania z dzieł ich autorstwa (albo dzieł, do których nabyli po prostu autorskie prawa majątkowe).

Prawo autorskie słusznie poszukuje bowiem równowagi pomiędzy ekonomicznymi oczekiwaniami twórców a „kulturowymi” potrzebami użytkowników (podmiotów korzystających z dorobku pracy twórczej innych osób). Argument o potrzebie szczególnej, tzn. dalej idącej, ochrony „słabszej strony stosunku prawnego”, jaką miałyby być w tych relacjach twórca, choć niekiedy

¹ Przez *piractwo internetowe polska gospodarka traci ponad 3 mld zł rocznie*, <https://www2.deloitte.com/pl/pl/pages/press-releases/articles/Przez-piractwo-internetowe-polska-gospodarka-traci-ponad-3-mld-zl-rocznie.html> (dostęp: 16.12.2019 r.). Według raportu średnio około 51% internautów korzysta z serwisów oferujących „nielegalny dostęp do treści”, zob. *Piractwo w Internecie – straty dla kultury i gospodarki. Analiza wpływu zjawiska piractwa na gospodarkę Polski na wybranych rynkach kultury*, Warszawa 2017, s. 28–30 (https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/pl/Documents/Reports/pl_Deloitte_%20piractwo_raport.pdf, dostęp: 16.12.2019 r.).

naadal podnoszony², wydaje się być w dzisiejszych czasach nieaktualny³. Czy rzeczywiście bowiem autor, wspierany zresztą często przez OZZ, miałby posiadać gorsze przygotowanie do ochrony swoich interesów niż miliony młodych użytkowników sieci?

Ponadto należy zwrócić uwagę, że rozwój techniki skutkuje nie tylko ułatwieniem w dostępie do utworów i przez to zwiększeniem liczby naruszeń autorskich praw majątkowych, ale przyczynia się również do zapewnienia twórcom rekompensaty za przypadki nielegalnego korzystania z ich dzieł. Przykładem są zabezpieczenia wykorzystywane na portalu YouTube, tzw. system *Content ID*⁴, umożliwiające chociażby obligatoryjne odtworzenie reklamy przed obejrzeniem filmiku internauty, który bezprawnie wykorzystał w nim chroniony utwór. Część dochodów z emisji takiej reklamy zasila następnie konto „poszkodowanego” twórcy. Okazuje się jednak, że zgodnie z myślą Seneki: *qui multum habet, plus culpit*, nawet **miliard dolarów** (pochodzących z samych reklam) wypłaconych w 2016 r. przez YouTube przemysłowi muzycznemu nie usatysfakcjonował podmiotów autorsko-uprawnionych⁵.

Warto również podkreślić, że szeroka, tzw. nieformalna (czyli niepocho- dząca ze źródeł powstałych za zgodą twórcy⁶), eksploatacja utworów w środowisku cyfrowym nie przekłada się automatycznie na straty (niższe dochody) podmiotów autorsko-uprawnionych. Jak bowiem wskazano w nieco już wiekowym, jak na dynamizm rozwoju środowiska internetowego, ale bardzo rzetelnym i kompleksowym raporcie Centrum Cyfrowego Projekt: Polska⁷, największą grupę wśród nabywających ze źródeł legalnych nagrania

² Zob. motywy wyroku TK z 5.11.2019 r., P 14/19, LEX nr 2735211.

³ E. Laskowska, *Konstytucyjne podstawy ochrony prawnoautorskiej* [w:] *Prace z prawa własności intelektualnej*, ZNUJ 2015/130, s. 24. Zob. również rozważania w dalszej części niniejszej publikacji, wraz z przywołaną w nich literaturą.

⁴ Zob. <https://support.google.com/youtube/answer/2797370?hl=pl> (dostęp: 16.12.2019 r.).

⁵ M. Maj, *Przemysł muzyczny gardzi miliardem dolarów od YouTube. Oto «ekonomia prawnoautorska»*, <http://di.com.pl/przemysl-muzyczny-gardzi-miliardem-dolarow-od-youtube-oto-ekonomia-prawnoautorska-56090> (dostęp: 16.12.2019 r.).

⁶ Umyślnie unikam w tym miejscu jednoznacznego nazwania takich źródeł „nielegalnymi”, ponieważ sam fakt, że utwór znalazł się na danej stronie internetowej bez zgody jego twórcy, nie musi oznaczać automatycznie, iż nastąpiło to w sposób bezprawny, a już w szczególności, iż pobierający dane z takiego serwisu internauta narusza autorskie prawa majątkowe.

⁷ Zob. M. Filiciak, J. Hofmokl, A. Tarkowski, *Obiegi kultury. Społeczna cyrkulacja treści*, Warszawa 2012.

muzyczne, filmy albo książki stanowią właśnie internauci ściągający różnego rodzaju treści z sieci⁸. Oznacza to, że nieodpłatna dostępność dóbr w Internecie nie wypiera równocześnie tradycyjnego sposobu korzystania z utworów, a *de facto* przyczynia się do zwiększenia szeroko rozumianego „popytu” na kulturę⁹. Tezę tę potwierdzają wnioski płynące z innych danych statystycznych, przedstawionych zresztą także we wspomnianym raporcie Deloitte: przyczyną, dla których użytkownicy korzystają z nieformalnego obiegu treści są nie tylko względy finansowe (nieodpłatność), ale również, a czasami nawet przede wszystkim, łatwość i szybkość dostępu do danego dzieła¹⁰.

Jak zróżnicowane (i często sprzeczne) grupy interesów występują w Internecie, dobitnie pokazują fale protestów, pojawiające się przy okazji kolejnych prób dokonania zmian w zakresie prawa autorskiego, np. związane z tzw. umową ACTA¹¹ czy dyrektywą w sprawie praw autorskich na jednolitym rynku cyfrowym¹². Uzasadnione jest to tym, że oprócz podmiotów autorskouprawnych i użytkowników (których możemy jeszcze podzielić na tych udostępniających pliki i tych wyłącznie je ściągających), w Internecie działają również pośrednicy, tzn. podmioty jedynie dostarczające usługi (*host i service providers*), czyli np. portal YouTube¹³.

Niniejsza publikacja nie ma oczywiście na celu przedstawienia kompleksowej reformy prawa autorskiego, choćby z tego względu, że musiałaby przyjąć niezwykle obszerne rozmiary. Przedstawione tytułem wstępu uwagi, w szczególności w zakresie niezbędnej równowagi pomiędzy interesami

⁸ M. Filiciak, J. Hofmokr, A. Tarkowski, *Obiegi...*, s. 41 i n.

⁹ M. Filiciak, J. Hofmokr, A. Tarkowski, *Obiegi...*, s. 40–41.

¹⁰ M. Filiciak, J. Hofmokr, A. Tarkowski, *Obiegi...*, s. 75; *Piractwo...*, s. 70–73.

¹¹ «Nie» dla ACTA – demonstracje w kraju, <https://www.tvp.info/6291909/nie-dla-acta-demonstracje-w-kraju> (dostęp: 19.12.2019 r.).

¹² Zob. projekt dyrektywy: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A52016PC0593> (dostęp: 16.12.2019 r.), proponowane poprawki Parlamentu Europejskiego: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P8-TA-2018-0337+0+DOC+PDF+V0//PL> (dostęp: 16.12.2019 r.) oraz ostatecznie przyjęty tekst dyrektywy (dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/790 z 17.04.2019 r. w sprawie prawa autorskiego i praw pokrewnych na jednolitym rynku cyfrowym oraz zmiany dyrektyw 96/9/WE i 2001/29/WE, Dz.Urz. UE L 130, s. 92).

¹³ Zob. kampanię informacyjną (i w zasadzie protestacyjną) serwisu YouTube dotyczącą treści art. 13 projektu wspomnianej dyrektywy: <https://www.youtube.com/saveyourinternet/> (dostęp: 16.12.2019 r.).

twórców i użytkowników, będą jednak przyświecały wszelkim rozważaniom podejmowanym w dalszych częściach niniejszej monografii. Ostatecznie prowadzone analizy doprowadzą do opisanego metody ustalenia kwoty stosownego wynagrodzenia (lub ewentualnie jego wielokrotności), słusznie należnego podmiotom autorskoupawnionym, w sprawiedliwej (tj. **stosownej**) wysokości; a więc takiej, która z jednej strony zrekomensuje uprawnionemu poniesiony przez niego uszczerbek, a z drugiej nie będzie aksjologicznie wygórowana uwzględniony sposób, charakter i przyczynę bezprawnej eksploatacji utworu dokonanej przez naruszcyciela.

Jednocześnie należy podkreślić, że w niniejszej publikacji nie ograniczę się wyłącznie do stanu faktycznego występującego w Internecie, choć wiele z omówionych wyroków sądowych dotyczyć będzie tego właśnie pola eksploatacji, a to z uwagi na fakt, że naruszenia autorskich praw majątkowych w sieci są obecnie najczęstsze, a już z pewnością potencjalnie najdotkliwsze dla podmiotów autorskoupawnionych.

Rozdział I

ZAGADNIENIA WSTĘPNE

1. Uwagi dotyczące zakresu i sposobu przeprowadzenia badań

1.1. Uwagi terminologiczne

Na wstępie rozważań podejmowanych w niniejszej monografii, dla porządku, należy wyjaśnić, że – w celu uniknięcia powtórzeń, mogących utrudnić lekturę opracowania – będę posługiwał się zamiennie następującymi pojęciami: „twórca”, „autor”, „uprawniony” oraz „podmiot autorskouprawniony”, mając w każdym przypadku na myśli uprawnionego w rozumieniu art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b pr. aut., a zatem osobę, której przysługują autorskie prawa majątkowe lub ewentualnie inną osobę, która posiada legitymację czynną w procesie (por. art. 67 ust. 4 pr. aut.).

Z tych samych względów wymiennie będą używane pojęcia „utwór” i „dzieło”, oznaczające za każdym razem przedmiot prawa autorskiego w rozumieniu art. 1 pr. aut.¹⁴ oraz „szkoda” i „uszczerbek”, obejmujące swym de-sygnatem stratę (*damnum emergens*) i utracone korzyści (*lucrum cessans*), stosownie do postanowień art. 361 § 2 k.c.

Z kolei pisząc o „użytkownikach”, mam na myśli odbiorców utworów, tzn. osoby, do których dzieła są skierowane, i które korzystają lub są zainteresowane korzystaniem z określonych utworów.

¹⁴ Przy czym wszelkie uwagi dotyczące ochrony autorskich praw majątkowych, poczynione w niniejszej monografii, pozostają aktualne również w stosunku do ochrony praw pokrewnych, jako że na mocy art. 101 pr. aut. do artystycznych wykonawców, fonogramów, wideogramów, nagrań programów, pierwszych wydań oraz wydań naukowych i krytycznych stosuje się odpowiednio przepisy art. 79 pr. aut.

1.2. Metodologia, przedmiot i cel badań

W badaniach, których wynik zostanie zaprezentowany w niniejszej publikacji, zastosowano przede wszystkim metodę formalno-dogmatyczną, wspieraną metodą empiryczną, dokonując dogłębnej analizy roszczenia uregulowanego w art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b pr. aut. Przedmiotem rozważań były także inne wybrane przepisy ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, jak również przepisy Kodeksu cywilnego dotyczące sposobu naprawienia szkody. W kilku miejscach odniosę się ponadto do niektórych norm dotyczących ochrony praw własności intelektualnej (spoza ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych), a mianowicie do tych, które uprawniają do dochodzenia różnych postaci zryczałtowanego odszkodowania.

Decyzja o poddaniu analizie przepisu dopuszczającego żądanie uiszczenia (wielokrotności) stosownego wynagrodzenia nie była przypadkowa. Jak bowiem wskazuje W. Machała, roszczenie o zapłatę odszkodowania ryczałtowego ma najistotniejsze znaczenie dla podmiotów autorskouprawnionych, które najczęściej korzystają właśnie z tego środka ochrony autorskich praw majątkowych¹⁵. Należy zatem **uznać za niezbędne sformułowanie jednolitej metody ustalenia kwoty stosownego wynagrodzenia**¹⁶, tym bardziej że niewłaściwe obliczenie wysokości dochodzonego roszczenia stanowi drugi, obok braku legitymacji czynnej, najczęściej podnoszony przez pozwanych zarzut w sporach o naruszenia praw autorskich¹⁷.

¹⁵ Zob. W. Machała, *Analiza orzecznictwa sądów okręgowych i apelacyjnych w sprawach z zakresu prawa autorskiego i praw pokrewnych w ostatnich latach w świetle zgodności z orzecnictwem SN i dominującymi poglądami doktryny*, Warszawa 2016, s. 27–28. Wyniki przeprowadzonych przez W. Machałę w okresie od lipca do listopada 2016 r. badań wskazują, że w 67 sprawach uprawniony dochodził zapłaty wielokrotności stosownego wynagrodzenia, przy 15 sprawach, w których żądał naprawienia wyrządzonej szkody na zasadach ogólnych, 26 – gdy dochodził usunięcia skutków naruszenia i zaledwie 8 – kiedy wnosił o wydanie uzyskanych korzyści – por. W. Machała, *Analiza...*, s. 10.

¹⁶ Na taką potrzebę zwraca uwagę W. Machała, *Analiza...*, s. 49.

¹⁷ W. Machała, *Analiza...*, s. 11. Pozwany podnosił brak legitymacji czynnej w 45 sprawach będących przedmiotem badań, podczas gdy na nieprawidłowe obliczenie wysokości roszczenia wskazywał w 32 sprawach. Rzadziej strona pozwana argumentowała, że przedmiot sporu nie był utworem (26 spraw) albo że przysługiwało jej skuteczne wobec powoda prawo wynikające z licencji (26 spraw) lub dozwolonego użytku (8 spraw).

Celem niniejszej publikacji jest zatem opisanie metody ustalenia kwoty stosownego wynagrodzenia, tzn. określenie pewnych wytycznych, którymi powinien kierować się sąd w sprawach o zasądzenie odszkodowania ryczałtowego. Należy podkreślić, że poczynione rozważania pozostaną aktualne niezależnie od dalszych losów ustalonego w art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b pr. aut. mnożnika (aktualnie: dwukrotności), o ile tylko podstawą odszkodowania ryczałtowego pozostanie nadal wartość stosownego wynagrodzenia (co zakładają postulaty *de lege ferenda*, sformułowane w rozdziale VI).

Skoncentrowanie głównego zakresu badań na sposobie obliczenia stosownego wynagrodzenia nie oznacza pominięcia innych zagadnień istotnych dla ustalenia należnej uprawnionemu sumy pieniężnej. Przedmiotem analizy będzie zatem także m.in. zastosowany w ustawie mnożnik (zwłaszcza w kontekście wyroków Trybunału Konstytucyjnego z 23.06.2015 r.¹⁸ i z 5.11.2019 r.¹⁹), jak również kwestie obowiązku wykazania przez uprawnionego faktu poniesienia (jakiegokolwiek) szkody i związku przyczynowego, relacja treści art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b pr. aut. i postanowień dyrektywy 2004/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 29.04.2004 r. w sprawie egzekwowania praw własności intelektualnej²⁰ (dalej jako: dyrektywa 2004/48/WE), a także samo pojęcie „stosowne wynagrodzenie”.

Wnioski płynące z niniejszej monografii będą miały wymiar przede wszystkim praktyczny. Niedostatek publikacji naukowych dotyczących **stricte sposobu obliczania** kwoty stosownego wynagrodzenia przesądził o oparciu znacznej części badań na analizie krytycznej bardzo bogatego orzecznictwa sądów powszechnych oraz Sądu Najwyższego dotyczącego omawianego środka ochrony. Brak jednolitości orzeczniczej w zakresie ustalania wysokości odszkodowania ryczałtowego tym bardziej potwierdza zasadność podjęcia prób sformułowania katalogu wytycznych, jakimi powinien kierować się sąd, obliczając należną powodowi sumę pieniężną.

W zakresie analiz orzeczeń Sądu Najwyższego i sądów powszechnych korzystałem przede wszystkim z elektronicznych baz danych, w tym dostępnych

¹⁸ Wyrok TK z 23.06.2015 r., SK 32/14, Dz.U. z 2015 r. poz. 932.

¹⁹ Wyrok TK z 5.11.2019 r., P 14/19, Dz.U. z 2019 r. poz. 2193.

²⁰ Dyrektywa 2004/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 29.04.2004 r. w sprawie egzekwowania praw własności intelektualnej (Dz.Urz. UE L 157, s. 45).

na portalach orzeczeń sądów apelacyjnych i sądów okręgowych. W przypadku dorobku piśmiennictwa uwzględniłem zarówno publikacje dostępne w postaci elektronicznej (przede wszystkim komentarze), jak również w postaci tradycyjnej (papierowej). Materiały źródłowe uzupełniają artykuły, raporty i opinie dostępne w Internecie, w tym materiały legislacyjne związane z uchwaleniem i nowelizacjami obecnie obowiązującej ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych. W przypadku rozważań dotyczących treści uzasadnienia pierwotnego brzmienia projektu ustawy omówiłem materiały udostępnione mi bezpośrednio przez Bibliotekę Sejmową. Pełny spis wykorzystanej bibliografii z podziałem na akty prawne, publikacje naukowe, orzeczenia (Trybunału Konstytucyjnego, Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, Sądu Najwyższego i sądów powszechnych) oraz pozostałe źródła znajduje się na końcu niniejszej publikacji.

1.3. Stan prawny

Niniejsza monografia uwzględnia stan prawny obowiązujący na 1.04.2020 r.

Należy podkreślić, że z uwagi na doniosłą rolę, jaką art. 110 pr. aut. odgrywał w praktyce jurydycznej, przepis ten będzie przedmiotem głębszej analizy w dalszej części niniejszej publikacji, pomimo że został on uchylony na mocy ustawy z 15.06.2018 r. o zbiorowym zarządzaniu prawami autorskimi i prawami pokrewnymi²¹, która weszła w życie 19.07.2018 r. Należy jednak wyjaśnić, że treść art. 110 pr. aut. została niemal w niezmienionej formie przeniesiona do art. 44 ust. 2 u.z.z.p.a. W związku z powyższym zasadne jest przyjęcie, iż wszelkie uwagi sformułowane zarówno przez doktrynę, jak i orzecznictwo w stosunku do art. 110 pr. aut. pozostają aktualne wobec treści art. 44 ust. 2. Nowy przepis, jak zostanie wykazane, nadal może zatem być stosowany posiłkowo w sporach o zapłatę stosownego wynagrodzenia, przy ustalaniu jego wysokości.

²¹ Ustawa z 15.06.2018 r. o zbiorowym zarządzaniu prawami autorskimi i prawami pokrewnymi (Dz.U. z 2018 r. poz. 1293) – por. art. 123 pkt 7.

1.4. Struktura monografii

Niniejsza monografia została podzielona na sześć rozdziałów, które poprzedza wstęp i wienczy zakończenie.

W rozdziale II omówiono charakter prawny roszczenia o zapłatę (wielokrotności) stosownego wynagrodzenia w kontekście innych roszczeń cywilnoprawnych uregulowanych w Kodeksie cywilnym, zwłaszcza roszczeń odszkodowawczych (pkt 2). Zaliczenie analizowanego środka ochrony autorskich praw majątkowych do kategorii roszczeń odszkodowawczych z tytułu dokonania czynu niedozwolonego przesądza bowiem o przesłankach odpowiedzialności naruszydciela (pkt 2.2), w tym determinuje obowiązek wykazania przez uprawnionego faktu poniesienia (jakiegokolwiek) szkody oraz związku przyczynowego pomiędzy naruszeniem autorskich praw majątkowych a tą szkodą (por. pkt 1.4), a także wpływa na określenie terminu przedawnienia (pkt 4). W rozdziale II wskazano również główne założenia (cechy) każdego odszkodowania ryczałtowego (pkt 1.1), omawiając jednocześnie przykładowe przepisy z zakresu prawa cywilnego przewidujące tę instytucję (pkt 1.2), i odnosząc się ponadto do postanowień dyrektywy 2004/48/WE (pkt 1.3). Rozważania objęły także zagadnienia legitymacji biernej i czynnej w procesie (pkt 3).

W rozdziale III dokonano analizy **wielokrotności** stosownego wynagrodzenia, w szczególności w zakresie stosunku wysokości ostatecznie należnej uprawnionemu sumy pieniężnej do wielkości rzeczywiście poniesionej przez niego szkody oraz możliwości miarkowania odszkodowania przez sąd. Przedmiotem rozważań, obok genezy ukształtowania treści przepisu w obecnym brzmieniu (pkt 1), był zatem zwłaszcza wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 23.06.2015 r., uznający część art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b pr. aut. za niezgodny z Konstytucją (pkt 2 i 3) oraz wyrok Trybunału z 5.11.2019 r. (pkt 3), a także wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 25.01.2017 r.²², rozstrzygający o zgodności roszczenia o zapłatę dwukrotności stosownego wynagrodzenia z przepisami prawa wspólnotowego.

²² Wyrok TSUE z 25.01.2017 r., C-367/15, LEX nr 2192554.

Rozdział IV został poświęcony interpretacji pojęcia „stosowne wynagrodzenie”, ze szczególnym uwypukleniem jego nierynkowego charakteru (pkt 2). W rozdziale tym opisano także podstawowe założenia obiektywno-subiektywnej metody ustalenia kwoty stosownego wynagrodzenia (pkt 3).

Główne rozważania, dotyczące *stricte* sposobu obliczenia wysokości stosownego wynagrodzenia zostały przeprowadzone w najobszerniejszym rozdziale V. Opisano w nim reguły ustalenia wielkości należnego honorarium autorskiego w oparciu o metodę mieszaną (obiektywno-subiektywną), wyszczególniając kolejne okoliczności wpływające na ostateczną wysokość przysługującej uprawnionemu sumy pieniężnej, w tym okoliczności o charakterze: rynkowym (pkt 1.1) i subiektywnym (leżące po stronie uprawnionego – pkt 1.2 – i po stronie naruszcyciela – pkt 1.3). Opis metody obiektywno-subiektywnej uzupełniają rozważania dotyczące rozkładu ciężaru dowodu i możliwości stosowania art. 322 k.p.c. (pkt 2 i 3) oraz chwili właściwej dla ustalenia kwoty stosownego wynagrodzenia (pkt 4). Rozdział wieńczy podsumowanie, wskazujące m.in. właściwą kolejność postępowania orzekającego sądu (pkt 5).

Ostatni rozdział poświęcono sformułowaniu postulatów *de lege ferenda* w oparciu o wnioski wyprowadzone w poprzedzających częściach publikacji. W pierwszej kolejności wskazano te elementy art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b pr. aut., których nowelizacja nie jest niezbędna (a nawet zasadna, pkt 1), a następnie opisano poszczególne kwestie wymagające interwencji ustawodawcy (pkt 2–7), kończąc na sformułowaniu proponowanego nowego brzmienia art. 79 ust. 1 pr. aut. (pkt 8).

2. Charakterystyka prawa autorskiego i ochrony prawnoautorskiej

Z kronikarskiego obowiązku rozpoczęcie merytorycznej analizy zagadnienia będącego przedmiotem publikacji należy poprzedzić krótkim scharaktelizowaniem istoty prawa autorskiego.

W polskiej ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych przyjęto model dualistyczny kształtowania treści prawa autorskiego²³, co oznacza, że ustawodawca wyodrębnił dwie kategorie praw: autorskie prawa osobiste (chroniące więź twórcy z utworem)²⁴ oraz autorskie prawa majątkowe (zabezpieczające ekonomiczne interesy autora)²⁵. Konsekwencją takiego stanu rzeczy jest wprowadzenie różnych środków ochrony, z których może skorzystać uprawniony, w zależności od tego, czy doszło do naruszenia przyśługujących mu praw osobistych (por. art. 78 pr. aut.) czy majątkowych (por. art. 79 pr. aut.).

W doktrynie podkreśla się, że konstrukcja autorskich praw majątkowych jest w swej istocie bardzo zbliżona do konstrukcji prawa własności²⁶. Artykuł 17 pr. aut., podobnie jak art. 140 k.c.²⁷ w odniesieniu do rzeczy, przyznaje bowiem uprawnionemu **wyłączność** w zakresie korzystania z utworu i rozporządzania nim na wszystkich polach eksploatacji, a także prawo do wynagrodzenia za korzystanie z tego utworu przez osoby trzecie. Wspomniana wyłączność w przypadku obu praw podlega ustawowym ograniczeniom²⁸. Na gruncie prawa własności przykładem są przepisy prawa sąsiedzkiego, natomiast na gruncie prawa autorskiego instytucja dozwolonego użytku.

²³ I. Matusiak [w:] *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, red. P. Ślęzak, Legalis 2017, art. 17, pkt II.B.b.3; E. Traple [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 13, *Prawo autorskie*, Warszawa 2017, s. 135.

²⁴ I. Matusiak [w:] *Ustawa o prawie autorskim...*, art. 17 pkt II.B.b.2.

²⁵ E. Traple [w:] *System...*, t. 13, s. 145.

²⁶ I. Matusiak [w:] *Ustawa o prawie autorskim...*, art. 17, pkt II.A.1; E. Traple [w:] *System...*, t. 13, s. 137 i n.; *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, red. E. Ferenc-Szydełko, Warszawa 2016, art. 17, pkt II.2; zob. także B. Giesen, *Własnościowy model prawa autorskiego – analiza koncepcji przyjętej w prawie polskim*, RPEiS LXXVII/2, s. 61–74 i przywołaną tam literaturę. Zob. również rozważania E. Laskowskiej na temat konstytucyjnej ochrony autorskich praw majątkowych na zasadach tożsamyh z ochroną prawa własności – E. Laskowska, *Konstytucyjne...*, s. 5–25. Zob. także wyrok SA w Warszawie z 22.06.2010 r., I ACa 345/10, LEX nr 1120117: „Prawa twórcy określone w tym przepisie [art. 17 pr. aut.] mają charakter wyłączny oraz bezwzględny, a swoją konstrukcją normatywną nawiązują do instytucji prawa własności, którego treść została określona w art. 140 k.c.”.

²⁷ Zgodnie z art. 140 k.c.: „w granicach określonych przez ustawy i zasady współżycia społecznego właściciel może, z wyłączeniem innych osób, korzystać z rzeczy zgodnie ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem swego prawa, w szczególności może pobierać pożytki i inne dochody z rzeczy. W tych samych granicach może rozporządzać rzeczą”.

²⁸ I. Matusiak [w:] *Ustawa o prawie autorskim...*, art. 17, pkt II.A.3.

Zasadnicza różnica pomiędzy prawem własności a autorskimi prawami majątkowymi polega jednak na tym, że te drugie prawa nie obejmują swym zakresem posiadania²⁹ z uwagi na to, iż ich przedmiotem są oczywiście dobra o charakterze niematerialnym³⁰. W konsekwencji z tego samego utworu może korzystać jednocześnie więcej niż jedna osoba³¹. Z drugiej strony niektórzy przedstawiciele doktryny podkreślają, że autorskie prawa majątkowe są z tego powodu bardziej podatne na naruszenie³², co powinno skutkować objęciem ich szczególnie restrykcyjną ochroną. Naruszenie nie musi się bowiem łączyć z zaborem egzemplarza utworu lub innym fizycznym oddziaływaniem na niego, co jest bardziej widoczne, a przez to jednocześnie łatwiejsze do wykrycia³³. Ponadto uprawniony zostaje pozbawiony środków ochrony w postaci roszczeń posesoryjnych³⁴. W piśmiennictwie można jednak odnaleźć również stanowiska odmienne, wskazujące, że o ile istotnie brak przymiotu „posiadania” utworu sprzyja łatwości wkraczania w monopol autorskoprawny, o tyle skutki naruszenia praw autorskich są potencjalnie mniej dotkliwe dla uprawnionego, który wszak nie zostaje pozbawiony władztwa nad swym dziełem (tzn. możliwości jego eksploatacji)³⁵.

²⁹ I. Matusiak, [w:] *Ustawa o prawie autorskim...*, art. 17, pkt II.A.4; P. Podrecki, *Środki ochrony praw własności intelektualnej*, Warszawa 2010, s. 32.

³⁰ Więcej o stosunku praw własności intelektualnej do prawa własności zob. P. Podrecki, *Środki...*, s. 30–39.

³¹ A korzystanie z danego utworu przez konkretną osobę zazwyczaj nie zmniejsza jego dostępności dla innych osób – A. Nowak-Gruca, *Wydanie korzyści jako środek ochrony praw własności intelektualnej na tle ekonomicznej analizy prawa*, KPP 2015/2, s. 417; P. Stec, *Zasady i funkcje odpowiedzialności z tytułu naruszenia własności intelektualnej*, KPP 2007/2, s. 430.

³² P. Stec, *Zasady...*, s. 430.

³³ J. Bleszyński, *Roszczenie o potrójne stosowne wynagrodzenie na podstawie art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych w świetle skargi o niezgodność tego przepisu z Konstytucją RP*, PUG 2015/7, s. XII; podobnie A. Nowak-Gruca, *Wydanie...*, s. 421.

³⁴ D. Sokołowska, *Opinia prawna z 22.01.2015 r. sporządzona dla Stowarzyszenia Autorów ZAiKS w sprawie: skargi konstytucyjnej z 20.11.2014 r. (SK 32/14) w przedmiocie niezgodności z Konstytucją, art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b) ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych z 4.02.1994 r.*, PUG 2015/8, s. VI.

³⁵ Tak: R. Markiewicz, S. Sołtyński, *Konstytucyjne aspekty praw autorskich (uwagi na marginesie dwóch orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego)*, PiP 2015/12, s. 4. Podobnie: P. Podrecki, *Środki...*, s. 34: „naruszenie prawa do dobra niematerialnego stanowi naruszenie prawa podmiotowego, ale zasadniczo nie eliminuje możliwości wykonywania tego prawa, tak jak jest to w przypadku utraty posiadania rzeczy”.

Z uznania podobieństwa konstrukcyjnego autorskich praw majątkowych i prawa własności mogą płynąć różne wnioski dotyczące w szczególności charakteru wynagrodzenia za korzystanie z utworu, przesłanek odpowiedzialności za naruszenie prawa czy terminów przedawnienia roszczeń. Zagadnienia te zostaną omówione w dalszej części niniejszej publikacji.

Nie ulega oczywiście wątpliwości, że zarówno autorskim prawom osobistym, jak i majątkowym można przypisać charakter bezwzględny, determinujący skuteczność tych praw *erga omnes*³⁶. Wkroczenie w monopol prawnoautorski³⁷ przez dany podmiot skutkuje zatem naruszeniem autorskich praw majątkowych³⁸, umożliwiając uprawnionemu skorzystanie z odpowiednich środków ochrony.

Stosownie do postanowień art. 79 ust. 1 pr. aut., „uprawniony, którego autorskie prawa majątkowe zostały naruszone, może żądać od osoby, która naruszyła te prawa:

- 1) zaniechania naruszenia;
- 2) usunięcia skutków naruszenia;
- 3) naprawienia wyrządzonej szkody:
 - a) na zasadach ogólnych albo
 - b) poprzez zapłatę sumy pieniężnej w wysokości odpowiadającej dwukrotności, a w przypadku gdy naruszenie jest zawinione – trzykrot-

³⁶ J. Błęszyński, [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 13, *Prawo autorskie*, red. J. Barta, Warszawa 2017, s. 784; B. Giesen, *Własnościowy...*, s. 66; P. Stec, *Zasady...*, s. 430.

³⁷ E. Traple podkreśla, że model „własnościowy” (autorskich praw majątkowych) i model „monopolu prawnoautorskiego” nie są tożsame. Model „monopolu” miałby zakładać, że prawo autorskie nie jest „pełnym prawem” (jak np. prawo autorskie), a jedynie „zbiorem” uprawnień wyrażonym *expressis verbis* w ustawie. Konsekwencją takiego poglądu jest uznanie, że w przypadku modelu „własnościowego” tylko to leży poza zakresem uprawnień twórcy, co zostało wprost wyłączone przepisem ustawy. Natomiast w przypadku modelu „monopolu” domniemywa się, że poza granicami prawa autorskiego znajdują się wszystkie elementy, które wyraźnie nie zostały ustawowo objęte zakresem wspomnianego „monopolu”. Sama autorka podkreśla jednak, że praktyczne różnice pomiędzy opisanymi modelami nie są znaczące; zob. E. Traple [w:] *System...*, t. 13, s. 141–142. Z drugiej strony niektórzy autorzy podkreślają, że model „własnościowy” może prowadzić do objęcia przedmiotów praw autorskiego zbyt szeroką ochroną, zob. J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie*, Warszawa 2013, s. 126; Z. Okoń [w:] *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, red. D. Flisak, LEX 2015, art. 17, nb. 3.

³⁸ Poszczególne przesłanki naruszenia autorskich praw majątkowych zostaną omówione w kolejnym rozdziale.

ności³⁹ stosownego wynagrodzenia, które w chwili jego dochodzenia byłoby należne tytułem udzielenia przez uprawnionego zgody na korzystanie z utworu;

4) wydania uzyskanych korzyści”.

Niezależnie od wskazanych wyżej roszczeń uprawniony może również żądać jednokrotnego lub wielokrotnego ogłoszenia w prasie oświadczenia o odpowiedniej treści lub podania do publicznej wiadomości części lub całości wyroku (por. art. 79 ust. 2 pr. aut.). Przepis art. 79 ust. 4 pr. aut. dopuszcza z kolei decydowanie przez sąd – na wniosek uprawnionego – o bezprawnie wytworzonych przedmiotach (egzemplarzach utworu)⁴⁰. W szczególności sąd może orzec o wycofaniu ich z obrotu, przyznaniu ich uprawnionemu (na poczet poniesionej szkody) lub o ich zniszczeniu. Wskazany powyżej (ust. 1) katalog roszczeń przysługuje uprawnionemu także przeciwko osobie, która usuwała lub obchodziła zabezpieczenia techniczne (związane z dostępem, zwielokrotnianiem lub rozpowszechnianiem utworu), jeżeli działanie to miało na celu bezprawne korzystanie z utworu⁴¹ (art. 79 ust. 6), oraz przeciwko osobie, która bezprawnie usuwała lub zmieniała elektroniczne informacje na temat zarządzania prawami autorskimi lub prawami pokrewnymi lub też świadomie rozpowszechniała utwory pozbawione takich informacji (art. 79 ust. 7 pr. aut.; w tym przypadku uprawniony może żądać również ogłoszenia oświadczenia w prasie lub podania wyroku do publicznej wiadomości, stosownie do postanowień art. 79 ust. 2 pr. aut.).

³⁹ Przepis art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b w zakresie, jakim dopuszczał dochodzenie trzykrotności stosownego wynagrodzenia, został uchylony na mocy wyroku TK z 23.06.2015 r., SK 32/14, Dz.U. z 2015 r. poz. 932. Orzeczenie to zostanie szeroko omówione w dalszej części niniejszej publikacji (zob. pkt 3.2).

⁴⁰ *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, red. J. Barta, R. Markiewicz, LEX 2011, art. 79, nb. 14; A. Drzewiecki [w:] *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, red. E. Ferenc-Szydełko, Legalis 2016, art. 79, pkt III.B.6.

⁴¹ W tym kontekście ciekawym zagadnieniem jest obchodzenie zabezpieczeń technicznych przez użytkownika chcącego skopiować utwór w ramach dozwolonego użytku osobistego. W mojej ocenie takie działanie nie stanowi naruszenia autorskich praw majątkowych, ponieważ ustawa wyraźnie dopuszcza określony rodzaj eksploatacji utworu – bez względu na wolę podmiotu autorsko-uprawnionego (pogląd ten wyraziłem w swojej pracy magisterskiej: zob. Ł. Maryniak, *Dozwolony użytek osobisty w środowisku cyfrowym*, Katowice 2014, s. 75–79). Odmienne stanowisko prezentuje K. Gienas, dopuszczający ograniczenie dozwolonego użytku osobistego na mocy umowy licencyjnej, która może wszak przewidywać wprowadzenie właśnie odpowiednich zabezpieczeń technicznych – zob. K. Gienas, *Imperatywny charakter dozwolonego użytku prywatnego?*, ZNUJ 2009/4.

Jak widać uprawnionemu przysługuje bardzo szeroki katalog środków ochrony autorskich praw majątkowych. Tym niemniej, jak już wskazano, podmioty autorskouprawnione sięgają najczęściej do roszczenia będącego przedmiotem analizy w niniejszej publikacji, a zatem do roszczenia o zapłatę (wielokrotności) stosownego wynagrodzenia.

Rozdział II

CHARAKTER PRAWNY ROSZCZENIA O ZAPŁATĘ (WIELOKROTNOŚCI) STOSOWNEGO WYNAGRODZENIA

Niniejszy rozdział poświęcony jest ogólnemu scharakteryzowaniu żądania uiszczenia (wielokrotności) stosownego wynagrodzenia, jako postaci roszczenia o zapłatę tzw. odszkodowania ryczałtowego, stanowiącego sposób naprawienia szkody powstałej w wyniku naruszenia autorskich praw majątkowych uprawnionego. Przedmiotem analizy, obok samej istoty instytucji odszkodowania ryczałtowego, będą zatem przesłanki możliwości dochodzenia przez uprawnionego roszczenia określonego w art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b pr. aut. oraz relacje tego środka ochrony względem roszczenia odszkodowawczego przysługującego na zasadach ogólnych (art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. a pr. aut.), a ściślej: przepisów ogólnych dotyczących naprawienia szkody. Pominięty zostanie natomiast sam aspekt „wielokrotności” stosownego wynagrodzenia, tzn. określonego w ustawie mnożnika nakazującego automatyczne zwielokrotnianie ustalonej sumy pieniężnej należnej powodowi, ponieważ kwestia ta wymaga szczegółowego omówienia w odrębnym rozdziale III. Tam też przywołana zostanie historia uchwalenia i zmian treści art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b pr. aut., wraz z licznymi kontrowersjami, które towarzyszyły kolejnym nowelizacjom tego przepisu. Jak już wcześniej wspomniano, przedmiotem wnikliwej analizy w rozdziale III będzie także orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z 23.06.2015 r.⁴², a także orzeczenie z 5.11.2019 r.⁴³ oraz poglądy doktryny i orzecznictwa (w większości krytyczne) w zakresie surowości omawianego roszczenia.

⁴² Wyrok TK z 23.06.2015 r., SK 32/14, Dz.U. z 2015 r. poz. 932.

⁴³ Wyrok TK z 5.11.2019 r., P 14/19, Dz.U. z 2019 r. poz. 2193.

1. Roszczenie o zapłatę odszkodowania ryczałtowego

1.1. Istota odszkodowania ryczałtowego

Nie ulega wątpliwości, że roszczenie o zapłatę wielokrotności stosownego wynagrodzenia, uregulowane w art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b pr. aut., można zakwalifikować jako postać zryczałtowanego odszkodowania⁴⁴.

Cechą charakterystyczną każdego zryczałtowanego odszkodowania jest brak ścisłego związku pomiędzy **wielkością** rzeczywiście odniesionej przez uprawnionego szkody a **wysokością** przysługującej mu sumy pieniężnej⁴⁵, która jest niejako z góry określana przez samego prawodawcę⁴⁶. Wprowadzenie takiego sposobu naprawienia szkody uzasadnione jest przede wszystkim trudnościami dowodowymi, jakie mogą wystąpić po stronie powoda⁴⁷. Dotyczy to zwłaszcza obowiązku wykazania przez niego dokładnej wysokości poniesionego uszczerbku (utraconych korzyści), który to obowiązek

⁴⁴ Zob. np. W. Machała, *Specyfika roszczenia odszkodowawczego z art. 79 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, „Studia Iuridica” 2007/XLVII, s. 194; P. Żerański, *Granica rygoryzmu podstawowych roszczeń czysto majątkowych w ochronie majątkowych praw autorskich*, PPH 2009/8, s. 35; *Prawo autorskie...*, red. J. Barta, R. Markiewicz, art. 79, pkt 18; M. Jankowska [w:] *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, red. P. Ślęzak, Legalis 2017, art. 79, pkt II.3; M. Czajkowska-Dąbrowska, *Odszkodowanie z tytułu naruszenia praw autorskich – rozwój czy degeneracja*, „Studia Iuridica” LXIV/2016, s. 70.

⁴⁵ Tak słusznie: wyrok TSUE z 25.01.2017 r., C-367/15, LEX nr 2192554; wyrok SN z 16.02.2017 r., I CSK 100/16, LEX nr 2300168; wyrok SN z 7.12.2017 r., V CSK 145/17, LEX nr 2459732; P. Machnikowski, *Funkcja prewencyjna roszczeń pieniężnych powstających w razie naruszenia praw własności intelektualnej* [w:] *Spory o własność intelektualną. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorom Januszowi Barcie i Ryszardowi Markiewiczowi*, red. A. Matlak, S. Stanisławska-Kloc, Warszawa 2013, s. 502.

⁴⁶ Może to polegać albo na wskazaniu wprost należytej uprawnionemu sumy pieniężnej (ewentualnie jakiegoś przedziału od kwoty minimalnej do maksymalnej) albo na uzależnieniu jej wysokości od zmiennych okoliczności, jak ma to miejsce w przypadku ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, gdzie ryczałtem jest wielokrotność zmiennej w postaci kwoty „stosownego wynagrodzenia”.

⁴⁷ A. Tischner, *Harmonizacja prawa polskiego z wymogami dyrektywy w sprawie egzekwowania praw własności intelektualnej* – cz. II, MoP 2005/14, s. 689; M. Stawiński, *Zryczałtowane odszkodowanie za naruszenie majątkowych praw autorskich w kontekście wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 23.06.2015 r. (sygn. SK 32/14)*, „Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne” 2015/18, s. 135; J. Bleszyński [w:] *System...*, t. 13, s. 954; M. Czajkowska-Dąbrowska, *Odszkodowanie...*, s. 68; M. Balwicka-Szczyrba, *Krótką refleksja nad konstrukcją zryczałtowanego odszkodowania*, „Studia Iuridica” LXIV, s. 140.

normalnie, tzn. jeśli przepis szczególny nie stanowi inaczej, spoczywa na poszkodowanym (zob. art. 361 k.c.⁴⁸).

W doktrynie i orzecznictwie zwraca się niekiedy uwagę również na inne okoliczności przemawiające za zasadnością istnienia omawianej instytucji, a mianowicie na oddziaływanie prewencyjne⁴⁹ oraz faktyczny brak możliwości pełnej restytucji w przypadku szkód wyrządzonych w stosunku do niektórych, specyficznych, prawnie chronionych dóbr (zwłaszcza przedmiotów praw własności intelektualnej)⁵⁰.

Należy przy tym jednocześnie pamiętać, że regulacje wprowadzające zryczałtowane odszkodowanie nie powinny skutkować wystąpieniem całkowitej dysproporcji pomiędzy uszczerbkiem rzeczywiście odniesionym przez poszkodowanego a należną mu według normy prawnej sumą pieniężną, gdyż takie rozwiązanie byłoby sprzeczne z kompensacyjną zasadą odpowiedzialności cywilnej. Zagadnienie to zostanie szerzej omówione w dalszej części niniejszej publikacji⁵¹. W tym miejscu warto jedynie nadmienić, że wydaje się zasadne, aby w każdym przypadku, gdy ustawa przyznaje uprawnionemu zryczałtowane odszkodowanie, sędziemu pozostawiano możliwość obniżenia ostatecznie należnej poszkodowanemu kwoty pieniężnej. Rozwiązanie to, polegające *de facto* na miarkowaniu odszkodowania, pozwoli uniknąć sytuacji, w których uprawniony wzbogaciłby się kosztem naruszydela.

⁴⁸ „Art. 361. § 1. Zobowiązany do odszkodowania ponosi odpowiedzialność tylko za normalne następstwa działania lub zaniechania, z którego szkoda wynikła.

§ 2. W powyższych granicach, w braku odmiennego przepisu ustawy lub postanowienia umowy, naprawienie szkody obejmuje straty, które poszkodowany poniósł, oraz korzyści, które mógłby osiągnąć, gdyby mu szkody nie wyrządzono”.

⁴⁹ P. Machnikowski, *Funkcja...*, s. 496 – przy czym dotyczy to nie tylko surowego (i w tym zakresie krytykowanego, co zostanie omówione w dalszej części niniejszej monografii) roszczenia o zapłatę wielokrotności stosownego wynagrodzenia, ale wszelkich odszkodowań o charakterze ryczałtowym, które „wywołują” u potencjalnego naruszydela poczucie, że jego działanie nie będzie opłacalne. Zob. także uchwałę SN z 11.12.2015 r., III CZP 94/15, LEX nr 1937939, odnoszącą się do zryczałtowanego odszkodowania w wysokości równoważności 40 euro na gruncie ustawy o terminach zapłaty w transakcjach handlowych (od 1.01.2020 r. ustawy o przeciwdziałaniu nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych), w której Sąd wspomina o „zwiększeniu dolegliwości wobec dłużnika”, jakie niesie ze sobą omawiana instytucja.

⁵⁰ P. Machnikowski, *Funkcja...*, s. 506.

⁵¹ Zob. rozdział III pkt 2.

1.2. Przykłady odszkodowania ryczałtowego w innych przepisach prawa polskiego

Instytucja zryczałtowanego odszkodowania nie jest charakterystyczna wyłącznie dla ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, ale występuje zarówno w innych aktach normatywnych dotyczących ochrony praw własności intelektualnej, jak i w ustawach regulujących odmienne materie.

Co ciekawe (w kontekście rozważań podjętych w dalszej części niniejszej publikacji), w ustawie o ochronie baz danych⁵² przewidziano możliwość żądania odszkodowania ryczałtowego na zasadach niemalże identycznych jak te, wprowadzone w art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b pr. aut.⁵³. Uprawniony (producent) może zatem, w razie naruszenia przysługującego mu prawa do bazy danych, dochodzić zapłaty dwukrotności lub – w przypadku naruszenia zawinionego – trzykrotności stosownego wynagrodzenia (por. art. 11 ust. 1 pkt 3 lit. b u.o.b.d.). Przywołane roszczenie, z uwagi na jego nadmierną surowość, jest poddawane w doktrynie silnej krytyce – podobnie jak rozwiązanie obowiązujące na gruncie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych⁵⁴. Ze względu na wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 23.06.2015 r.⁵⁵, uchylający możliwość żądania zapłaty potrójnego honorarium autorskiego w wypadku naruszenia autorskich praw majątkowych, wydaje się, że w ramach kontroli rozproszonej sądy powszechne powinny odmawiać stosowania również art. 11 ust. 1 pkt 3 lit. b u.o.b.d. w zakresie, w jakim dopuszcza on przyznanie odszkodowania ryczałtowego w wysokości trzykrotności stosownego wynagrodzenia.

⁵² Ustawa z 27.07.2001 r. o ochronie baz danych (Dz.U. z 2019 r. poz. 2134).

⁵³ Zdaniem D. Sokołowskiej, takie działanie ustawodawcy świadczy o tym, że przyznaje on możliwość żądania zapłaty wielokrotności honorarium autorskiego „jedynie w przypadkach **niezbędnych i uzasadnionych okolicznościami**, w postaci nakładu ze strony podmiotu praw – bądź to o charakterze intelektualnym (twórca itd.), bądź inwestycyjnym (producent)”; zob. D. Sokołowska, *Opinia...*, s. XVIII.

⁵⁴ A. Tischner [w:] *Komentarz do zmian wprowadzonych ustawą z 9.05.2007 r. o zmianie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych oraz niektórych innych ustaw*, LEX 2008, art. 11 u.o.b.d., pkt 8 i 9; W. Chomiczewski [w:] *Ustawa o ochronie baz danych. Komentarz*, red. D. Lubasz, M. Namysłowska, LEX 2013, art. 11, pkt 23.

⁵⁵ Wyrok TK z 23.06.2015 r., SK 32/14, Dz.U. z 2015 r. poz. 932 – szeroko omówiony w dalszej części niniejszej monografii.